

TÜRKİYE'DE YATIRIM BANKACILIĞI

Tuncer TOKOL*

Ülkemizde sermaye piyasasının sıhhatli gelişmesinde ve aynı zamanda uzun ve orta vadeli kredi piyasasında önemli role sahip olan yatırım bankalarına gereken önemin verildiği söylenemez. Zira yatırım bankaları sermaye piyasası yasasında finansal aracı kuruluşlar dışında düşünülmüş, sadece aracılık faaliyetinde bulunma hakları saklı tutulmuştur. Faaliyetleri özellikle menkul kıymet alım ve satımı olan bu bankaların sermaye piyasası yasasının dışında düşünülmesini yatırım bankacılığının niteliği ile bağdaştırmak mümkün değildir.

Yatırım bankaları, menkul kıymetlere yatırım yapmak isteyen tasarruf sahipleri ile menkul kıymet ihraçı yoluyla sermaye talep eden işletmeler veya devlet arasında aracı rolü üstlenen uzman kuruluşlardır. İhraç edilecek menkul kıymetleri pazarlama yanında, uzun ve orta vadeli kredi piyasasına hizmet götürürler¹. Yatırım bankaları ile büyük miktarlarda uzun vadeli sermaye elde etmek mümkündür. Sorumlulukları geniştir. Menkul kıymet ihraç edecek işletmelere olduğu kadar tasarruflarını menkul kıymetlere yatıracak olası yatırımcılara da yararlar sağlarlar. Milyonlarca kişinin tasarruflarını toplayıp devlete ve işletmelere arz ederek sermaye birikiminde önemli rol oynarlar². İşletmelere çeşitli konularda önerilerde bulunurlar.

Örneğin, ihraç edilecek menkul kıymetlerin türlerini, ihraç zamanını, miktarını ve fiyatını belirlerler. İşletmeleri gelecekteki gereksinimleri ve piyasa koşulları konusunda aydınlatırlar. Cari dönem ve gelecek için finansal planlar konusunda işletmelere danışmanlık sağlarlar. Olası yatırımcılar için işletmelerin finansal durumlarını yakından izlerler. Arzu edilen menkul kıymetleri araştırırlar. Yatırımcılara portföylerini genişletmek için önerilerde bulunurlar. Hatta yatırımcıların portföylerinin yöneticiliğini yaparlar. Yatırımcılar ile yüzyüze veya mektupla görüşme yaparak kârlı yatırım listeleri verirler. İşletmelere çeşitli finansman araçları konusunda önerilerde bulunurlar. Re-finance ve işletmelerarası birleşmelerde danışmanlık fonksiyonu görürler³.

* Doç.Dr.; Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

1 Roger W. Valentine, "Investment Banking: Distinctive Features and Recent Development", Der; H. Prochnow, American Financial Institutions, Prentice Hall Inc, New Jersey 1951, s. 413.

2 Irwin Friend, Investment Banking and the New Issues Market, The World Publishing Com, Cleveland 1967, s. 11.

3 Herbert E. Daugall, Investments, Prentice Hall Inc, New Jersey 1973, s. 281-282.

Yatırım bankalarının yüklendiği fonksiyonlar şöylece özetlenebilir:

1. Pazarlanacak menkul kıymetlerin rasyonel seçimini yapmak,
2. İhraç edilecek menkul kıymetleri satmayı ve satılmayan kısımları satın almayı garanti etmek (Underwriting),
3. İhraç edilecek menkul kıymetleri kendi hesabına satın alıp tekrar satmak,
4. Toplanan tasarruflar ile çeşitli menkul kıymetler satın alarak müşterek menkul kıymetler portföyü oluşturmak⁴.

Ülkemizde yatırım bankaları gerek işlem hacmi ve gerekse aracılık faaliyetlerinin kapsamı açısından yeterince gelişmemiştir. Bugün yatırım konularındaki finansman görevini kalkınma ve yatırım bankaları (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası), özel yasalarla kurulmuş ihtisas bankaları (Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, Devlet Yatırım Bankası, Etibank, İller Bankası ve Turizm Bankası gibi) ve ticaret bankaları yapmaktadır. Banka sistemimizde uzmanlaşmaya gereken önem verilmediği için de her banka her türlü faaliyeti üstlenme durumunda kalmaktadır. Yatırım bankası kavramı ile ticaret bankası kavramı birbirine karışmış bir görünüm içindedir. Temel fonksiyonu sadece kısa vadeli kredi piyasasına hizmet olan ve kısa vadeli kaynaklarla beslenen ticaret bankaları, bir yandan özel sektöre yatırım ve üretim için gerek duyulan orta vadeli kredileri vermekte, öte yandan sermaye piyasasına ihraç edilen menkul kıymetlere aracılık veya garanti vermek suretiyle sermaye piyasası işlemlerine katılmaktadır. Sermaye piyasası işlemlerinde uzman kuruluşlar olan yatırım bankaları geliştirileceği yerde ticaret bankalarının faaliyet kapsamlarının genişletilmesinin mantığını anlamak mümkün değildir. Bugün sermaye piyasası en gelişmiş ülke olan A.B.D.'de olduğu gibi ticaret bankalarının fonksiyonları ile yatırım bankalarının fonksiyonları kesinlikle birbirinden ayrılmalı ve yatırım bankalarının tüm türleri kurulup geliştirilmelidir. Bu amaçla gerekli mevzuat değişikliğine gidilmelidir. Bankacılık alanında A.B.D.'nin ekonomik krizi takiben 1933 yılında uyguladığı modeli bugün Türk banka sistemi için de düşünmek sıhhatli bir sermaye piyasasına sahip olabilme açısından gereklidir. A.B.D. 1933 yılında bankacılık alanında yeni bir model uygulamaya başlamış, ticaret bankalarının menkul kıymet alım satımına aracılık yapmalarını yasaklamış ve bu görevi yatırım bankalarına vermiştir. Ayrıca özel bankalardan ticaret bankası veya yatırım bankası olma konusunda tercihte bulunmalarını istemiştir⁵.

SONUÇ

Ülkemizde tasarrufların rasyonel bir şekilde değerlendirilmesinde önemli bir role sahip olan yatırım bankaları sermaye piyasası yasası kapsamına alınmalı ve aşağıdaki nedenlerle devletçe desteklenmelidir.

4 Bkz: Harry G. Guthman, Herbert E. Daugall, *Corporate Financial Policy*, Prentice Hall Inc, New Jersey 1961, s. 349-355; Stephan H. Archer, Charles A. D'Ambrosio, *Business Finance*, McMillan Com, New York 1972, s. 380-392.

5 Paul Van Arsdell, *Corporate Finance*, The Ronald Press, New York 1968, s. 832.

1. Özel yasalarla kurulan ve ihtisas bankaları adı altında toplanan bankalardan bazıları kaynak yetersizliğinin de zorlaması ile kendilerine verilen görevleri yerine getirememişler ve ticaret bankacılığına kaymışlardır.

2. Kalkınma ve yatırım bankaları bugün gerek sayı ve gerekse kaynak bakımından yeterli düzeyde değildir. Kalkınma ve yatırım bankalarının kredi hacmi, 1983 Merkez Bankası rakamlarına göre ticaret bankalarının kredi hacminin çok altındadır. 1983 yılı ikinci döneminde eylül ayı itibarı ile ticaret bankalarının kredi hacmi 1933.9 milyar TL. iken kalkınma ve yatırım bankalarınınki 366.2 milyar TL. civarındadır⁶.

6 T.C. Merkez Bankası Üç Aylık İstatistik Özetleri, Eylül 1983, Cilt. 2, No: 2.